

PREUVJETI PASTORALA I KATEHEZE S ODRASLIMA ZA ZRELOST KRŠĆANSKIH ZAJEDNICA

Nikola VRANJEŠ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška ulica 38, p.p. 5, HR – 10000 Zagreb
nikola.vranjes@kbf.unizg.hr

Sažetak

Rast u zrelosti vjere kao jedan od temeljnih elemenata kršćanskog života u direktnom je suodnosu s pastoralnim djelovanjem kao takvim, a na poseban način s katehezom. Stoga bi pastoralno-katehetski dinamizmi, posebice oni župnoga karaktera, nužno trebali pridonositi trajnom napretku prema sve zrelijoj vjeri i to u svim dimenzijama življenja. Mnogi aktualni pokazatelji upozoravaju na istinsku krizu ne samo procesa sazrijevanja u vjeri nego uopće započinjanja tog procesa, ali i stvarne odluke za rast u vjeri. Područja pastorala i kateheze s odraslima u tome pogledu danas predstavljaju neka od najizazovnijih i najkompleksnijih za ostvarivanje. K tomu, zajednica se kao njihovi osnovni čimbenik također prepoznaje ne samo kao stvarnost na putu napretka nego često i kao izazovni čimbenik u pogledu reprezentacije ambijenta zrelog vjerskog života. U ovom se radu teološko-pastoralno razlučuju izdvojeni osnovni i specifični preduvjeti pastorala i kateheze s odraslim vjernicima u kontekstu zajednice. Ti se preduvjeti prvotno tiču važnih elemenata strukturalnog odnosa osobe vjernika i kršćanske zajednice u pogledu napretka u zrelosti vjere i osobe i zajednice. To razlučivanje tiče se aktualnih aspekata odnosne tematike čija uspješnija realizacija u današnjim društvenim i pastoralnim prilikama može pomoći napretku procesa sazrijevanja u vjeri.

Ključne riječi: odrasli, zrelost, vjera, preduvjet, pastoral, kateheza.

Uvod

Rast u zrelosti vjere trajna je odrednica i temeljni zahtjev vjerskog života. Ukupna bi evangelizacija, kao što ističe papa Franjo, uvijek trebala uključivati jasno

nastojanje što punijeg zaživljavanja životom Isusa Krista.¹ To podrazumijeva napredovanje na putu uzrasta punine Kristove (usp. Ef 4,13), što za vjernika po sebi očito nadilazi okvire ovozemaljskog života. Njegovo će eshatološko ispunjenje omogućiti realizaciju ukupnosti nastojanja vjere. No, izvorišta, mnogi osnovni elementi i preduvjeti napretka procesa vjere i dosizanja njezinih plodova u bitnom se tiču ovog života, tj. trebaju biti aktualizirani tijekom njega. Zato je napredovanje na putu zrelosti vjere od presudnog značenja za ukupni vjerski život, kako pojedinaca tako i vjerničkih zajednica.

Bez nastojanja oko svekolikog odgoja u vjeri sazrijevanje vjerskog života ne samo da zaostaje nego nužno i nazaduje. Upravo se ta tvrdnja tiče većine odraslih osoba u našoj domovini koje su (ako je riječ o baštinicima katoličkog vjerskog naslijeđa) u određenim razdobljima života, a poglavito u djetinjstvu i ranoj mladosti, primili barem osnovne elemente vjerskog života i prakse, nakon čega je izostao istinski proces sazrijevanja u vjeri.² Upravo zato su ponovno pokretanje, osnaživanje i što cjelovitije aktualiziranje toga procesa među najvažnijim pastoralno-katehetskih pothvatima Crkve u ovom vremenu.

Odraslu se dob, kao što je dobro poznato, u katehetskom, kao i tolikim drugim aspektima proučavanja, općenito smješta između razdoblja mladosti i starosti.³ No, ta se određenost dobi odraslih u psihološkom, kulturnom, obrazovnom, a onda i u katehetskom pogledu danas, za razliku od nekih proteklih

¹ FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja. Apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), Zagreb, 2013., br. 160: »Gospodinovo misionarsko poslanje obuhvaća poziv na rast u vjeri, kada označuje: »učeci ih čuvati sve što sam vam zapovjedio« (Mt 28,20). Tako je jasno da prvi navještaj također poziva na trajnu izgradnju i sazrijevanje. Evangelizacija također traži rast, što znači da svaku osobu i plan koji Gospodin ima s njom moramo shvatiti vrlo ozbiljno. Svako ljudsko biće treba sve više Krista, a evangelizacija ne bi smjela trpjeti da se netko zadovoljava s malim, tako da svatko od nas može od sveg srca reći: »Živim, ali ne više ja, nego živi u meni Krist« (Gal 2,20)«, (dalje: EG).

² U tome je pogledu dovoljno pogledati neke recentnije pokazatelje istraživanja koja se tiču religijske dimenzije života. Tako rezultati *Europskog istraživanja vrednota* iz 2017. godine u pogledu življenja bitnih elemenata crkvenosti, a to znači i vjerskih uvjerenja i prakse, jasno pokazuju određene značajke jačanja trendova stupnjevite i distancirane crkvenosti i tzv. heterogenog članstva kršćana u Crkvi u Hrvatskoj. Vezano za isto može se spomenuti snažan pad povjerenja u Crkvu. Trend opadanja zamjetan je i u pogledu vjerovanja u temeljne istine vjere, kao što je vjera u osobnog Bog te uskrsnuće, raj i pakao. Usp. Josip BALOBAN – Josip JEŽOVITA – Branko MURIĆ, *Komparativna analiza crkvenosti u Hrvatskoj i srednjoj Europi*, u: Josip BALOBAN – Silvija MIGLES – Krunoslav NIKODEM – Siniša ZRINŠČAK (ur.), *Promjene vrijednosnog sustava u demokratskoj Hrvatskoj*, Zagreb, 2023., 123-126.

³ Usp. PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA PROMOZIONE DELLA NUOVA EVANGELIZZAZIONE, *Direttorio per la catechesi*, Città del Vaticano, 2020., br. 257 – 266, (dalje: DC).

razdoblja, sagledava kao daleko složenija stvarnost. Sama senzibilnost Crkve za složenost dinamikama formiranja identiteta odraslih u suvremenoj kulturi govori više nego snažno o kompleksnosti odnosa odraslih prema području religije općenito, a kršćanske vjere posebno. Upravo u takav kontekst smješta se i govor o evoluiranju i sazrijevanju vjere na razini osobe, ali u sklopu odnosa, tj. podrazumijevajući zajednicu (usp. DC 257). Upravo se na temelju toga može uvidjeti važnost strukturalne povezanosti dimenzije osobe i zajednice za procese sazrijevanja u vjeri i vjerskog odgoja općenito.

Stanje odraslih danas u kontekstu društvene i crkvene stvarnosti izuzetno je složena tema od koje se ovdje dotiču samo izdvojeni aspekti, važni za razlučivanje glavne teme rada. Uz sveprisutni individualizam u različitim oblicima danas je društveno-kulturno, a ponekad i religijski sve naglašenija svojevrsna, ne samo fragmentacija nego i istinska 'molekularizacija', tj. radikalno usitnjavanje, tj. krajnje preferencijalno odabiranje životnih odnosa i u intenzitetu i u kvaliteti.⁴ To se uglavnom ostvaruje iz pragmatično-pozitivističkih motiva. Svatko kao da nastoji sve snažnije ostvarivati život samo za sebe, čemu danas (uz brojne pozitivne aspekte koje u sebi sadrži) pridonose i neki negativni aspekti djelovanja virtualne stvarnosti, a osobito društvenih mreža. Na razini društvenosti, tj. na razini zajednice, pa i one religijske, naznačeni čimbenici dovode do nemoći pred pitanjem istinske pripadnosti i otkrivanja smisla, koji se jako teško otkriva bez kvalitetnih relacija.⁵ Naznačeni su procesi osobito zamjetni u društvima gradskih sredina.⁶ No, isti su procesi sve prisutniji i u ruralnim, pa i u onim sredinama koje se smatra perifernim i u geografskom, a ponekad i u sociološko-kulturnom pogledu. U geografski udaljenijim sredinama naznačenim je procesima do neke mjere pridonijelo i svojevrsno društveno-kulturno restrukturiranje nakon pandemije Covida-19, kao i osnaživanje tzv. *smart working* modela rada, digitalna povezanost, te donekle tzv. zelena tranzicija.⁷ U pogledu stanja odraslih, a osobito u smislu doprinosa ukupnom obrazovanju, a s tim i vjerskom odgoju, posebno treba

⁴ Isto je osobito vidljivo u nekim europskim kontekstima. Više o tome vidi u: Giorgio DE RITA, La situazione economica, sociale, lavorativa e religiosa dei piccoli centri interpellata la società e la chiesa per una nuova corresponsabilità ecclesiale e sociale, u: *Orientamenti pastorali*, 71 (2023.) 11, 11.

⁵ Usp. *Isto*, 11-12.

⁶ Usp. Nikola VRANJEŠ, Praksa vjere u gradu danas i sutra. Pastoral u kontekstu kulturnih promjena, u: *Bogoslovska smotra*, 91 (2021.), 4, 726-729.

⁷ Usp. Giorgio DE RITA, La situazione economica, sociale, lavorativa e religiosa dei piccoli centri interpellata la società e la chiesa per una nuova corresponsabilità ecclesiale e sociale, 12.

prepoznati različite sastavnice složenosti odnosno tematike u okviru obiteljske stvarnosti.⁸

Na temelju iznesenih tvrdnji postaje jasno zašto bi danas i pastoral i kateheza u bitnom trebali biti više obilježeni nastojanjem oko aktualizacije za ovo vrijeme prikladnih itinerara sazrijevanja odraslih u vjeri. Pastoralno-katehetski procesi su, naime, kao djelo zajednice, neizostavni čimbenici tog sazrijevanja. Upravo s razine zajednice oni snažno utječu na razinu osobe.⁹ Zato je važno prepoznati ključne preduvjete njihova današnjeg prikladnog ostvarivanja jer će upravo o tome ovisiti ukupna uspješnost procesa odgoja i sazrijevanja u vjeri. Ovo je tim važnije u vremenu u kojem je glavina pastoralno-katehetskih snaga usmjerena na djelovanje s djecom i mladima. To ne znači da u hrvatskoj pastoralno-katehetskoj stvarnosti u potpunosti nedostaju itinerari djelovanja s odraslima u vjeri. Takvi su modeli i elementi djelovanja osobito zastupljeni u nekim aspektima angažmana udruga, pokreta i skupina vjernika u Crkvi. U tim modelima djelovanja prepoznaje se puno dobrih i poticajnih elemenata, ali se pritom kod mnogih postavlja i pitanje njihove kvalitete i cjelovitosti, ne umanjujući njihovu vrijednost općenito.¹⁰ Nešto od oblika katehetskog djelovanja s odraslima moguće je pronaći i u dinamizmima redovita pastoralna u župnim zajednicama. No, upravo na toj zadnjoj razini prisutan je i najveći nedostatak naznačenih modela djelovanja s odraslima u vjeri.¹¹ Odrasle se osobe u okvirima redovitog župnog pastoralna u smislu pouke u vjeri uglavnom oslanjaju na katehetske elemente unutar redovitih i najosnovnijih liturgijskih slavlja, te na povremene (uglavnom rijetke) susrete značajnije katehetski označene. Upravo nedostatak vlastitih oblika i modela pastoralno-katehetskog djelovanja s odraslim u okvirima župnog pastoralna predstavlja jedan od najvećih izazova pastoralno-katehetske prakse danas.

Ipak, pored navedenoga, danas je osobito važno istaknuti važnost djelovanja oko poticanja tzv. samoobrazovanja, tj. samoformacije odraslih osoba u

⁸ Više o tome vidi u: Nikola VRANJEŠ, *Projekt i metoda. Praksa vjere u svijetu promjena*, Zagreb, 2021., 94-105.

⁹ Usp. Angelo SPICUGLIA, *L'ABC della vita comunitaria. Elementi per costruire una comunità simpatica*, Torino, 2022., 27-43.

¹⁰ Više o toj temi u odnosu na različite aspekte djelovanja nekih pokreta u Crkvi vidi u: Nikola VRANJEŠ – Ivan SELETKOVIĆ, *Izazovi i plodovi djelovanja Karizmatškog pokreta danas*, u: *Crkva u svijetu*, 56 (2021.) 1, 86-92.

¹¹ Više o sastavnicama suvremenog stanja i potrebama župne zajednice danas u pogledu odnosa prema izdvojenim pitanjima vidi u: Nikola VRANJEŠ, *Praksa vjere za kvalitetan život. Živjeti dobro u svjetlu vjere*, Zagreb, 2023., 40-49; Alojzije ČONDIĆ, *Bijahu postojani (Dj 2,42). Teološko-pastoralni osvrt na prošlost, stanje i budućnost župne zajednice*, Split, 2023., 304-343.

vjeri. Naime, jedna se od temeljnih razlika u odnosu na neke druge katehetske skupine gledom na odrasle ogleda u činjenici njihove značajne, a u nekim aspektima i pretežite mogućnosti i potrebe samoformacije. Odrasle su osobe, između ostalog, posebne po tome što su, za razliku od djece i mladih, daleko sposobnije za aktualiziranje samoformativnih procesa u odnosu na tolika područja življenja, pa i na religijsko. Zato su te osobe na poseban način pozvane na aktualiziranje osobne odgovornosti u formativnim procesima u vjeri, tim više što se nalaze u procesu trajne formacije osobnog identiteta (usp. DC 259). Ta činjenica dodatno ukazuje na važnost sazrijevanja u vjerskoj dimenziji identiteta. Upravo je u tome pogledu važno pastoralno-katehetsko stimuliranje procesa samoformacije kao jednog od ključnih čimbenika vjerskog odgoja odraslih osoba. Bez ulaženja u detaljnu analizu, ovdje se, pored standardnih pisanih i audiomodela formacije, danas osobito treba daleko snažnije aktualizirati kvalitetne mogućnosti vjerske virtualne imaginativnosti, osobito u području društvenih mreža i novih tehnologija komunikacije.¹²

Kao što je uočljivo, govoriti o preduvjetima naznačenih procesa u okvirima ovakvog rada nužno podrazumijeva ograničenja i sažimanja tematike. Stoga se pastoral i katehezu s odraslima ovdje, polazeći od izdvojene teme, primarno sagledava kroz neke ključne dinamike odnosa osobe i zajednice. Pozornost se potom posvećuje onim stvarnostima na razini zajednice koje se u suvremenom kontekstu pokazuju kao istinski preduvjeti drukčijeg pastoralno-katehetskog djelovanja s odraslima.

1. Neki elementi novog kvalitativnog odnosa osobe i zajednice

Kako bi se dinamike pastoralna i kateheze s odraslima prikladno prepoznalo u i povezano s dimenzijom zajednice, nužno je krenuti od nekih temeljnih elemenata odnosa pojedinac – zajednica. Taj je odnos od ključnog značenja za čovjeka već na antropološko-kulturnoj razini življenja, ali i na svim ostalim. Bez ulaženja u detaljniju razradu te teme, pozornost se ovdje ponajprije želi usmjeriti na stvarnost egzistencijalno-kulturne napetosti naznačenog odnosa. Čovjek je označen napetošću egzistencije već na osobnoj razini i to zbog niza čimbenika. Njegova ga nesavršenost, nedovršenost, a k tomu i grešnost već na psihološko-duhovnoj, a osobito na emocionalnoj razini čine bićem napetosti. Oznake te napetosti su brojne, a njihovi izdanci nepregledni. To svakako ne

¹² Usp. Alessandra CARENZIO – Marco RONDONOTTI, La comunità cristiana è ancora luogo di relazioni? Il contributo delle tecnologie di comunità, u: *Orientamenti pastorali*, 70 (2022.) 4, 63-73.

umanjuje važnost mnogih drugih oznaka čovjeka na naznačenim razinama, ali upozorava na prepoznavanje važnosti izdvojene oznake koja nipošto ne bi smjela biti sagledavana samo pod negativnim vidom. Egzistencijalna napetost, a osobito ona koja se aktualizira u kriznim situacijama, u mnogima aspektima omogućuje i potiče rast i napredak osobe.¹³ Štoviše, bez elemenata slične stvarnosti ponekad bi bilo i teško govoriti o napretku i na osobnoj i na razini zajednice.

Kako bi bilo moguće govoriti o aktualizaciji novih poticaja i novih modela pastoralna i kateheze s odraslima u kontekstu zajednice, očito će u smislu preduvjeta ponajprije biti nužno usustavljivanje novog kvalitativnog dinamizma odnosa osobe vjernika i zajednice, kako one župne, tako i drugih oblika i razina zajednice unutar Crkve.¹⁴ U tome smislu ponovno treba poći od potrebe pastoralno-katehetskog revaloriziranja subjekta. Sama osoba je prvotni subjekt vlastite kateheze. Zato je važno aktualizirati i djelovanje zajednice ne u prvom redu u odnosu *na* nekoga u smislu objekta, već u pogledu djelovanja s nekim kao subjektom djelovanja (usp. DC 257). No, ova poznata pastoralno-katehetska činjenica neće biti značajnije aktualizirana ukoliko se ne ostvari novi kvalitativni dinamizam odnosa osobe i zajednice koji podrazumijeva više elemenata.

Kako bi crkvene zajednice, a u prvom redu one župne kao najkonkretnija teološka mjesta susreta s Crkvom, mogle na što kvalitetniji način napredovati u zrelosti poslanja kateheze s odraslim vjernicima nužno je ponajprije djelovati oko što skladnijeg redimenzioniranja odnosa *osoba – zajednica*. To se tiče antropološko-psihološke, a osobito teološko-pastoralne razine odnosa i djelovanja i osobe i zajednice kao cjeline. No, što točno u sadašnjem trenutku podrazumijeva takvo redimenzioniranje odnosa? Ta stvarnost očito dotiče i pojedinca i zajednicu pa je važno uočiti njezine značajke u toj kompleksnoj socioantropološkoj poveznici. Budući da je pojedinac i u pogledu vjerskog života u načelu praktično ovisniji o zajednici, odnosno promišljanje može poći od uvida da će najprije na razini zajednice više trebati kreirati ambijent živog iskustva koji će podrazumijevati drukčiju kvalitetu relacija. U pogledu pastoralno-katehetske stvarnosti ta se kvaliteta svakako neće ticati samo socioantropološke razine nego će biti bitno obilježena teološkim elementima iskustva

¹³ O razumijevanju značenja krize u pozitivnom smislu, kao i njezinu mogućem utjecaju na evangelizacijsko-pastoralne procese više vidi u: Nikola VRANJEŠ, *Kriza kao prilika za preobrazbu Crkve. Novi pastoralni pristupi u službi otpornosti pojedinaca i zajednica*, u: *Bogoslovska smotra*, 93 (2023.) 3, 533-553.

¹⁴ Usp. Nikola VRANJEŠ, *Praksa vjere za kvalitetan život. Živjeti dobro u sojetlu vjere*, 40-42.

susreta s Kristom. Naime, danas je u tome pogledu za zajednicu, osobito župnu, ključno pitanje upravo to *kako* zajednicu više činiti takvim ambijentom?¹⁵ Ta činjenica, odnosno, razlučivanje dovodi do sljedeće važne tvrdnje, a ona se krije u istini da je zajednica, osobito župna, danas na prekretnici upravo glede pitanja kako biti živucom crkvenom formom susreta osoba s Kristom, tj. kako kroz vlastitu teološku signifikativnost, tj. značenjsku prisutnost, omogućiti približavanje i susret s Bogom u otajstvu zajedništva?¹⁶ Stoga redimenzioniranje odnosa pojedinca i zajednice u naznačenom pogledu podrazumijeva kreiranje nove razine kvalitete toga odnosa i to u svim redovitim i povremenim procesima djelovanja zajednice.

Gornja je tvrdnja ključna jer istinskog susreta s Bogom u okviru Crkve nema bez solidnog inicijacijsko-katehetskog, a onda i uopće pastoralno-katehetskog procesa. Značenjska prisutnost zajednice u životu pojedinih vjernika pokazuje se tako temeljnim preduvjetom cjelovitog pastoralno-katehetskog procesa i to posebice u odnosu na odrasle. To se jasnije ističe danas u vremenu tzv. razvodnjenog identiteta jer suvremeni procesi globalizacije prijete dodatnom radikalizacijom individualizacije i likvidnosti i to ponajviše na prijelazu prema odrasloj dobi i zahtjevnostima života odraslih. Čimbenici koji u tome pogledu dodatno usložnjavaju situaciju svakako su socijalna i ekonomska kompetitivnost, kao i brzina, tj. eksponencijalno ubrzanje svih navedenih procesa.¹⁷ Sve to čini izuzetno propusnim i nepotpunim procese identitetske identifikacije koji bi trebali voditi formiranju osobnosti odraslih, što u smislu formiranja kršćanskog identiteta dodatno ističe važnost spomenutih karakteristika zajednice.

1.1. *Generativna zajednica*

Osnovni preduvjet značajnijih iskoraka u pogledu aktualiziranja kvalitetnijih modela pastorala i kateheze s odraslima je drukčije, teološki produbljenije shvaćanje zajednice i aktualiziranje zajedništva. Iako se ovdje ne može ulaziti u razradu svih detalja odnosnog govora, treba istaknuti da je riječ o preduvjetu koji predstavlja polazište za promjenu u pogledu gotovo svih drugih aspekata istaknute tematike. U prvom redu nužno je krenuti od nekih teološko-pasto-

¹⁵ Usp. Livio TONELLO, *Esisterà ancora la parrocchia?*, u: Andrea TONIOLO – Assunta STECCANELLA (ur.), *Le parrocchie del futuro. Nuove presenze di Chiesa*, Brescia, 2022., 21.

¹⁶ Usp. *Isto*.

¹⁷ Usp. Davide LAMPUGNANI, *Essere adulti oggi. Tra competizione e fragilità*, u: *Orientamenti pastorali*, 68 (2020.) 3, 28-30.

ralnih elemenata drukčijeg shvaćanja zajednice kao takve. U tome smislu crkvene zajednice, osobito župne, danas nužno i konačno trebaju učiniti odmak od isključivog nastojanja 'servisiranja' pastoralnih potreba te se otvoriti, koliko je do njih, cjelovitosti kršćanskog poslanja koje primarno uključuje generativnu, tj. dimenziju rađanja u vjeri. Taj se odmak po sebi oslanja na istinu da se zrelost kršćanske zajednice očituje u prvom redu u njezinoj vjerskoj generativnoj sposobnosti.¹⁸ U vezi te dimenzije života i djelovanja zajednice nužno je tim više promišljati i djelovati danas jer je opći kontekst generativnosti u krizi, osobito u pogledu ženidbene i obiteljske stvarnosti.¹⁹ Drugim riječima, opći kontekst života kao da se često svodi na dimenziju održavanja postojećega, dok se dimenzije stvaranja, rađanja, životne projektualnosti i skrbi za napredak i sazrijevanje stavljaju po strani ili se pak u potpunosti zapuštaju. Upravo takvi trendovi iz društveno-kulturne stvarnosti često se snažno prelijevaju i na pastoralno područje.

Generativni element života i djelovanja zajednice ponajprije uključuje teološko-pastoralni odmak od isključivog ili pretežitog usmjeravanja pozornosti na župnu zajednicu u smislu teritorija (ne relativizirajući načelo teritorijalnosti), te usmjeravanje pozornosti ponajprije na župu kao zajednicu.²⁰ Drugim riječima, generativni pastoral poštuje načelo teritorijalnosti, ali ne upada u zamku šablonskog uokvirivanja pastoralne stvarnosti koje producira isključivo zadovoljenje potreba često površno shvaćene institucionalnosti.²¹ Ovdje istaknuto bit će i direktni preduvjet poosobljenog pastoralna, tj. posvećivanja pozornosti svakoj osobi bez čega nema istinske kateheze, a osobito ne one s odraslim vjernicima.²² Odmah valja podsjetiti da je zajednica kao takva od ključnog značenja za dimenziju rađanja u vjeri posebno pod vidom geneze

¹⁸ Usp. Giuseppe LORIZIO, *Adulti nella fede, nel mondo, nella Chiesa*, u: *Orientamenti pastorali*, 68 (2020.) 3, 43.

¹⁹ Usp. *Isto*, 37.

²⁰ Treba istaknuti da se načelo teritorijalnosti danas i u društveno-kulturnom, ali i u gospodarskom pogledu u mnogim ambijentima aktualizira na slojevit i prilično kompleksan način. Upravo pod vidom spomenute 'molekularizacije' pripadnosti, kao i krize u smislu bivanja čimbenikom potrebnog okupljanja i pružanja nužne mogućnosti ostvarenja smisla, načelo teritorijalnosti pokazuje se kao nikada dosad pod vidom krhkosti u životima tolikih osoba (osobito odraslih), obitelji, ali i lokalnih zajednica. Više o tome vidi u: Giorgio DE RITA, *La situazione economica, sociale, lavorativa e religiosa dei piccoli centri interPELLa la società e la chiesa per una nuova corresponsabilità ecclesiale e sociale*, 16-18.

²¹ Usp. Christoph THEOBALD, *Urgenze pastorali. Per una pedagogia della riforma*, Bologna, 2019., 362.

²² Usp. Livio TONELLO, *Esisterà ancora la parrocchia?*, 23.

kršćanske stvarnosti u svim aspektima života osobe, što zahtijeva vrijeme i sasvim specifične formativno-identitetske procese.²³

No, ostvarivanje generativne dimenzije zajedništva u župama i drugim zajednicama u vidu aktualizacije odnosnih procesa ponajprije podrazumijeva rješavanje određenih problema bez čega rečeno zasigurno neće biti ostvarivo. To se u prvom redu tiče problema poimanja i konkretnog ostvarivanja zajedništva u zajednicama, a osobito u župama, što ima različite povijesno-društvene i pastoralno-kulturne korijene. Jedan od glavnih je činjenica da je osobito posttridentska župa (čiji se odjeci i dalje osjećaju u mentalitetu) zamišljena ne u prvom redu misionarski, već primarno u smislu zadovoljavanja liturgijsko-sakramentalnih i formativno-katehetskih potreba, što je pastoralno pogodovalo mentalitetu i praksi samoočuvanja.²⁴ Upravo takvo poimanje zajednice, koje je u nekim davnim vremenima moglo biti pastoralno razumljivo i svrsishodno, u današnjim prilikama predstavlja izazov za aktualizaciju misionarske, evangelizacijske, a s time i vjerski generativne zajednice.²⁵ Toj povijesnoj uvjetovanosti u novije se vrijeme pridružio svojevrstan pastoralni komformizam i to osobito na župnoj razini. Riječ je o svjesnom nastojanju ostvarivanja tek osnovnih pastoralnih aktivnosti, ali bez jasnog i zauzetog uključivanja u šire evangelizacijske i misionarske procese Crkve. Upravo je taj mentalitet u mnogim pastoralnim ambijentima temeljna kočnica aktualizacije mogućih generativnih procesa vjere na razini zajednice. Stoga se župe i druge crkvene zajednice nužno i to u svim sferama djelovanja trebaju snažnije okrenuti misionarski obilježenom pastoralu, podrazumijevajući činjenicu da jednostavno administriranje odavno nije dovoljno, štoviše da napast svođenja pastoralu samo na administraciju direktno šteti samom poslanju Crkve.

U pogledu istaknutoga treba naglasiti da bi za razvitak župnih i drugih crkvenih zajednica u generativnom smislu u suvremenom kontekstu bilo osobito važno poticati i sustavno usmjeravati nekoliko pastoralnih procesa. Tako će danas, a osobito u budućnosti, upravo u vidu osnaženja generativne sposobnosti, kao i konkretnog aktualiziranja generativnih mogućnosti zajednice, biti nužno što više uvažavati i aktualizirati model bazičnih malih zajednica,

²³ Usp. Christoph THEOBALD, *Urgenze pastorali. Per una pedagogia della riforma*, 361.

²⁴ Usp. Livio TONELLO, *Esisterà ancora la parrocchia?*, 24, nota br. 3.

²⁵ Upravo je to sažeto istaknuo i papa Franjo u svojoj programatskoj apostolskoj pobudnici i to s obzirom na shvaćanje zajednice: »Nadam se da će sve zajednice uložiti potreba sredstva da napreduju na putu pastoralne i misijske preobrazbe, koja ne može ostaviti stvari kakve jesu. »Puka administracija« danas više nije dovoljna. Trudimo se zavesti u svim krajevima svijeta »trajno stanje misija«, EG br. 25.

tj. 'zajednice zajednica' (izbjegavajući sektaške tendencije),²⁶ zatim vrednovati pučki karakter vjere i pobožnosti u stalnom nastojanju pročišćavanja i osuvremenjivanja te, konačno, razvijati što više i što snažnije sinodalni prinos služba, zaduženja i uloga vjernika laika.²⁷ Svi ti čimbenici zajedno mogu producirati snažnije iskorake prema oživotvorenju generativne dimenzije vjere u zajednicama, a s time i sustavnijeg katehetskog djelovanja s odraslima.

1.2. U kontekstu duhovnosti i mentaliteta otvorenosti i integracije

Već su naznačeni uvidi ukazali na činjenicu da je važan preduvjet prikladnih pastoralno-katehetskih procesa na razini zajednice drukčije obilježena duhovnost i mentalitet same zajednice. Naime, generativna dimenzija zajednice neodvojivo je povezana s aktualizacijom nekih bitnih segmenata duhovnosti i mentaliteta koji vode stilu djelovanja pogodnom za unaprjeđenje pastoralno-katehetskih procesa, osobito u odnosu prema odraslim vjernicima. Drugim riječima, neće biti značajnijih pomaka u odnosnom smislu ukoliko ne bude snažnijih iskoraka u aktualizaciji naznačenih duhovno-mentalitetnih elemenata na razini zajednice. Ovdje se izdvajaju neki od tih.

U pogledu odnosne rasprave ponovno se može poći od tvrdnje da je zajednica primarno pratiteljica na putu sazrijevanja u vjeri, ali i životni ambijent, a s time i teološko-pastoralno mjesto ostvarivanja i osmišljavanja toga sazrijevanja. Drugim riječima, uloga crkvene zajednice ne sastoji se u zamjenjivanju ili nadomještanju odgovornosti osobe kao prvotnog subjekta odgoja ili pak obitelji kao temeljne zajednice. Vezano za te tvrdnje ističe se pitanje na koji način, tj. kako danas crkvena zajednica može, osobito u duhovnom pogledu, bivati 'mjestom' pratnje, podrške i pomoći, a s time i širim prostorom življenja istinskog zajedništva?²⁸ Među mnogim preduvjetima tih procesa, bez kojih nije moguće govoriti o drugim plodonosnim pastoralno-katehetskim procesima u zajednici, ističu se elementi otvorenosti i integracije kao pastoralni elementi ponašanja i djelovanja koji su primarno oznake i duhovnosti i mentaliteta koji

²⁶ Pored ovoga već dobro poznatog modela (usp. EG 27) u različitim su zemljama i na različitim govornim područjima prisutni i drugi noviji oblici zajedništva, osobito imajući u vidu one koji su povezani sa župnom zajednicom. Mogu se tako spomenuti talijanski model *la parrocchia liquida* (propusna župa), njemački model *Citykirchen* (Crkve u gradu), francuski *la Maison d'Église* (kuća Crkve). Usp. Livio TONELLO, *Esisterà ancora la parrocchia?*, 37, nota br. 14.

²⁷ Usp. Introduzione, u: Andrea TONIOLO – Assunta STRECCANELLA (ur.), *Le parrocchie del futuro. Nuove presenze di Chiesa*, Brescia, 2022., 7.

²⁸ Usp. Giovanni VILLATA, *La spiritualità dei laici nella parrocchia sinodale*, Torino, 2022., 103.

bi trebali krasiti kršćansku zajednicu. Papa Franjo te dvije oznake ističe u odnosu na mnoge aspekte djelovanja Crkve, iz čega se mogu povući jasne poveznice njihova značenja za pastoralno-katehetske procese u odnosu na odrasle vjernike.²⁹

Naznačeni elementi po sebi su bitno vezani i za već istaknutu potrebu redimenzioniranja i revaloriziranja stvarnosti relacije, tj. odnosa u zajednici. Naime, duhovnost i mentalitet otvorenosti i integracije upravo naglašavaju potrebu drukčijih odnosa, više obilježenih slušanjem i spremnošću za prihvaćanje, gostoljubivošću, odgovornim služenjem te nastojanjem prepoznavanja i integriranja svega pozitivnoga u ljudskim životima u kontekst otvorene zajednice. Upravo se ti elementi odnosa danas posebno ističu u pogledu kateheze s odraslima jer se u mnogim crkvenim ambijentima prečesto pokušava samo katehizirati odrasle, ali bez prethodnog stvaranja istinskih relacija na temelju povjerenja i drugih, već istaknutih oznaka generativno-integrativne zajednice.³⁰ Upravo je to jedan od temeljnih uzročnika neuspjeha tolikih tipično katehetskih pothvata. Ipak, sam mentalitet otvorenosti i integracije neće po sebi producirati naznačeno redimenzioniranje odnosa u zajednici, a s time i njezina konkretnog angažmana. Nužno je, osobito u vidu djelovanja s odraslima, ostvariti i određene specifične preduvjete angažmana.

2. Neki specifični preduvjeti pastoralna i kateheze odraslih

2.1. Okvirno specifični preduvjeti

Kako bi se istaknuli neki specifični pastoralno-katehetski preduvjeti djelovanja oko odgoja zrele vjere kod odraslih vjernika danas u kontekstu zajednice, nužno je, poštujući ograničene mogućnosti rasprave o tome na ovome mjestu, ponajprije istaknuti značenje bitne osjetljivosti unutar pastoralno-katehetskih procesa za stvarno stanje većine odraslih osoba u suvremenom društveno-kulturnom, a osobito zapadnom kontekstu danas. Naime, tek se na temelju uvažavanja prepoznatog realnog stanja osoba može govoriti i o realnim procesima koji doista pridonose odgoju vjere, a ne o tek o nerealnom pretpostavljanju ne-

²⁹ Dovoljno je spomenuti važnost pastoralna integracije u nekim izazovnim stvarnostima koje se tiču braka i obitelji, a koje su većim dijelom vezane za kontekst života odraslih ljudi. Usp. FRANJO, *Amoris letitia – Radost ljubavi. Posinodalna apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama, kršćanskim supruzima i svim vjericima laicima o ljubavi u obitelji*, Zagreb, 2016., br. 291 – 312.

³⁰ Usp. Davide LAMPUGNANI, *Essere adulti oggi: tra competizione e fragilità*, 34.

čega čega zapravo nema. To znači da je među prvim specifičnim preduvjetima djelovanja prevrednovanje i restrukturiranje brojnih pastoralno-katehetskih procesa u crkvenim zajednicama u vidu inkorporiranja elemenata stanja odraslih danas i s tim usklađeno djelovanje.

Pored u uvodu rada istaknutih elemenata ovdje treba dodati i one koje neki autori danas ističu u pogledu svijeta odraslih (koji je inače sve teže definirati), a riječ je o dubokoj nesigurnosti i fluidnosti, tj. o misaonoj i praktičnoj rascjepkanosti, često bez jasnih temelja, ali i bez jasnih usmjerenja, te o dubokoj životnoj rastresenosti između sveopće kompetitivnosti društva i krhkosti na razini osobe.³¹ Već te naznake ukazuju na neka obilježja načina približavanja odraslih dimenziji vjerskog iskustva i prakse. Poblježe izrečeno, u takvom društvenom kontekstu mnogim odraslim osobama vjerski elementi života posluže tek kao svojevrсно, često prilično nedefinirano utočište u smislu odmaka od problema za koje ne vide neko drugo rješenje. Tako nastaje fenomen tzv. 'surogata značenja', koji producira prakse brzinskog pristupima izazovima života koje na kraju prečesto dovode ili do vjerskog infantilizma ili do razočaranja i napuštanja vjerske prakse, a često i konteksta vjere kao takvoga.³² Stoga bi pastoral i kateheza odraslih danas nužno više trebali uzimati u obzir sveprisutnu krhkost suvremenog čovjeka u njezinim različitim izričajima.³³ Tu istinu treba naglasiti još više ako se zna da određeni, sada već klasičniji modeli pastoralno-katehetskog djelovanja, u tom pogledu nisu pokazivali dovoljnu razinu osjetljivosti, a upravo zbog toga se prečesto nisu ni aktualizirali prikladni pastoralno-katehetski projekti u djelovanju s odraslima.

Kao bitan okvirni preduvjet pastoralna i kateheze s odraslima danas nužno je prepoznati revaloriziranje i redimenzioniranje doprinosa pojedinih subjekata toga djelovanja. Očito su primarni subjekt sami odrasli s kojima se pokušava djelovati u pastoralno-katehetskom pogledu. Uz njih, a osobito na župnoj razini djelovanja, u navedenom procesu ključnu ulogu imaju svećenici i drugi pastoralni djelatnici. U današnjem se pastoralnom kontekstu, barem na široj zapadnoeuropskoj, a sve više i na srednjeeuropskoj razini, osjeća problem očekivanja od većim dijelom starijeg klera ostvarivanja novih modela evangelizacije i katehizacije u odnosu na odrasle. Već je djelovanje mnogih starijih

³¹ Usp. *Isto*, 25-28.

³² Usp. *Isto*, 34.

³³ Više o teološkom značenju prepoznavanja i uvažavanja elemenata krhkosti suvremenog čovjeka u kršćanskom djelovanju vidi u: Élisabeth de BOURQUENEY, *Fragilité humaine et fragilité divine. Réflexions anthropologiques et théologiques, Pour une herméneutique de la fragilité*, u: *Lumen vitae*, 77 (2022.) 2, 169-175.

svećenika, ali i redovnica i starijih vjeroučitelja u odnosu na katehezu djece i mladih priličan izazov, a u odnosu na odrasle današnje generacije pogotovo.³⁴ U kontekstu rečenoga nužno je istaknuti važnost daleko snažnijeg katehetskog angažiranja stručnih vjernika laika koji će na uvijek suvremeniji način moći pomoći u življenju i djelovanju iz vjere današnjim odraslim vjernicima. Važno je pritom pojasniti da nije riječ o umanjivanju važnosti katehetske dimenzije svećeničke službe, jer svećenik, a osobito župnik, ostaje prvi kateheta u župnoj zajednici. Riječ je o snažnijem prihvaćanju činjenice eksponencijalne složenosti i zahtjevnosti pastoralno-katehetskih procesa u pogledu kojih se od prečesto preopterećenog svećenika očekuje previše. K tomu, ovdje je riječ i o činjenici sinodalnog prepoznavanja i uvažavanja sofisticiranosti i kompetentnosti pastoralnih djelatnika u katehezi s odraslima kao jednog od preduvjeta njezine ostvarivosti i održivosti uopće. Danas se u tome području potreba pastoralno-katehetske sofisticiranosti ističe više nego ikad prije.³⁵

Od okvirnih specifičnih preduvjeta ovdje su istaknuta još dva. Prvi se tiče redimenzioniranja odnosa, tj. aktualizacije drukčijeg odnosa vjeronauka u školi i župne kateheze. U pogledu ovako poznate teme u pitanju promjene odnosa bitno je kao preduvjet istinske kateheze u zajednici uočiti važnost odnosa ne samo od nastojanja 'kopiranja' modela djelovanja škole u župnoj zajednici nego poglavito od pokušaja potpuno istog izricanja ili pericanja sadržaja. Drugim riječima, sposobnost katehetske imaginativnosti nužno je, osobito u pogledu mladih i odraslih vjernika, uzdići na daleko već razinu osmišljenosti, teološke sofisticiranosti i praktične dohvatljivosti.³⁶

Drugi se preduvjet tiče potrebe prikladnijeg povezivanja katehetskog s liturgijskim kontekstom zajednice. Budući da liturgijski obred po sebi po-drazumijeva uređeno ponazočenje važnih vjerskih stvarnosti u sasvim specifičnom kontekstu slavlja, koje uključuje tzv. 'formalnu ceremonijalnu raskoš,' on kao takav zasigurno označava jednu od najdubljih i najautentičnijih razina

³⁴ Usp. Andrea TONIOLO, *Contesti nuovi, nuove ministerialità*, u: Andrea TONIOLO – Assunta STRECCANELLA (ur.), *Le parrocchie del futuro. Nuove presenze di Chiesa*, Brescia, 2022., 146.

³⁵ Teološko-pastoralna, a osobito pastoralno-katehetska sofisticiranost općenito je preduvjet pastoralnog djelovanja u ovome dobu, a to će u budućnosti biti sve izražajnije. Više o tome vidi u: Nikola VRANJEŠ, *Pastoral u obnovi – pomaci prema novoj teološko-pastoralnoj paradigmi*, u: Mario CIFRAK – Ružica RAZUM – Nenad MALOVIĆ – Anto BARIŠIĆ, (ur.), *Da život imaju. Zbornik u povodu 70. rođendana kardinala Josipa Bozanića, metropolita i nadbiskupa zagrebačkoga i velikoga kancelara Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb, 2019., 494-495.

³⁶ Usp. Ksenija RUKAVINA KOVAČEVIĆ, *Katolički vjeronauk u školi. Identitet i perspektive razvoja*, Zagreb, 2019., 256-279.

vjerskog iskustva. No, upravo je u pogledu naznačenih sastavnica obred (a ovdje osobito pod vidom kršćanske liturgije) danas u suvremenim društvima (osobito zapadnim) izuzetno zapostavljen ili barem manjkavo aktualiziran, a s time i nužno potreban vraćanja svojem teološkom značenju u životima tolikih, osobito odraslih vjernika.³⁷ To se, između ostalog, događa zbog pogrešnog nastojanja automatskog aktualiziranja obredne dimenzije vjerskog života, preskačući pritom evangelizacijsku i katehetsku. Aktualizaciju ovih posljednjih dimenzija u mnogim se dinamizmima crkvenog života gotovo iziskuje samo od obredne. Upravo je to bitni dio klasičnog problema zanemarivanja ili pak nepostojanja župne kateheze, a osobito ne one s odraslima. Stoga se ispravna teološko-pastoralna posloženost i povezanost tih dimenzija pokazuje kao osnovni preduvjet djelovanja.

2.2. Sadržajno specifični preduvjeti

2.2.1. Drukčiji pristupi u sazrijevanju dimenzije spoznaje po vjeri

Od sadržajno drukčijih pristupa prikladnijeg ostvarivanja pastoralno-katehetskih procesa u djelovanju s odraslim vjernicima u kontekstu zajednice ovdje se ističu dva. I jedan i drugi povezani su s nekim od ključnih sastavnica prepoznavanja, usvajanja i doživljavanja sadržaja vjere, iako se po sebi odnose i na neke druge elemente vjere. U tom je smislu logično krenuti od područja spoznaje na temelju vjere, koja u povezanosti sa spoznajama na temelju razuma treba uobličiti vjernikovu sliku života, svijeta, Boga, Crkve, ali i poslanja i ukupne stvarnosti. Drugi riječima, iznova se pokazuje vrlo aktualnim područje djelovanja oko duboke povezanosti spoznavanja na temelju vjere i na temelju razuma.³⁸ U tom je pogledu na pastoralno-katehetskom području ponajprije važno istaknuti problem vjerskog analfabetizma kao jedan od ključnih u djelovanju s odraslima danas.³⁹ Budući da je bitno vezano za pitanje aktualizacije spoznajnih elemenata vjere u povezanosti sa spoznajama na temelju razuma, upravo isticanje toga problema naglašava potrebu drukčijeg pristupa u pogledu sazrijevanja u dimenziji spoznaje, i to osobito kod odraslih. Spoznajna di-

³⁷ Usp. FRANJO, *Desiderio desideravi. Apostolsko pismo o liturgijskoj formaciji Božjega naroda. Biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i vjernicima laicima* (29. VI. 2022.), Zagreb, 22023., br. 16-47.

³⁸ Usp. IVAN PAVAO II., *Fides et ratio – Vjera i razum. Enciklika svim biskupima Katoličke crkve o odnosu vjere i razuma* (14. IX. 1998.), Zagreb, 32013., br. 16-17.

³⁹ Usp. Giuseppe LORIZIO, *Adulti nella fede, nel mondo, nella Chiesa*, 43.

menzija jedna je od ključnih sastavnica zrelosti vjere. Zato je sasvim shvatljivo da je zrela vjera duboko prožeta zdravim spoznajnim elementima. Ta je dobro poznata istina u različitim povijesnim epohama često bila izložena obscenijivanju, a čini se da ni mnogi današnji društveni i pastoralni konteksti u tome pogledu nisu imuni na tendencije sličnog tipa. Ovdje je važno istaknuti tvrdnju da se jedan od izdanaka s ovom tematikom povezanog problema klerikalizma očituje upravo u nastojanju zatvaranja teološkog promišljanja samo u akademske okvire, što dugoročno producira vrlo štetnu odvojenost teološkog znanja od eminentno praktičnih aspekata života Crkve.⁴⁰ Iako takvo nastojanje zasigurno nije jedini uzročnik obscenijivanja teološko-spoznajnih elemenata življenja vjere u konkretnosti pastoralne stvarnosti, svakako ima velik utjecaj u naznačenom pogledu. Spoznajni elementi vjere kao da su na produbljeniji način postali dohvatljivi tek nekolicini u odnosu na kontekst zajednice kao takve.

Povezano s potrebom obnovljenog pristupa u pogledu spoznajne dimenzije života vjere i njezina sazrijevanja, pastoralni, a osobito katehetski napori danas bi trebali biti daleko više određeni nastojanjem promicanja drukčijeg pristupa vjerskoj imaginativnosti, s posebnim osvrtom na razvitak novoga govora parabola i simbola.⁴¹ Ta je tema jedna od ključnih upravo za područje kateheze s odraslima u suvremenom kontekstu.⁴² Gornja je tvrdnja tim važnija uzme li se u obzir činjenica da mnogi odrasli ljudi koji su u djetinjstvu i ranoj mladosti primili određene zasade vjerskog naslijeđa i tradicije u odrasloj dobi napuštaju ili ih u velikoj mjeri zanemaruju upravo zbog manjkavosti ili pogrešnih pristupa u pogledu sazrijevanja u dimenziji spoznaje vjere, a osobito u pogledu njezine povezanosti s elementima racionalnosti iz drugih područja znanja. Jedna od ključnih manjkavosti često su pogrešni katehetski pristupi

⁴⁰ Usp. *Isto*, 40.

⁴¹ Dok ističe važnost promicanja 'puta ljepote' (*via pulchritudinis*) u kontekstu evangelizacije, papa Franjo naglašava da nipošto nije riječ o širenju estetskog relativizma (usp. EG 167). To očito znači da je i to nastojanje neodvojivo prožeto racionalnošću vjere pa sve zajedno čini jedinstveni kontekst sazrijevanja u vjeri. Upravo je u cjelovitosti toga konteksta važno prepoznati i značenje poziva na kreiranje i promicanje novoga jezika i novih imaginativnih izričaja evangelizacije. Papa u tome smislu ističe i poziva: »Poželjno je da svaka partikularna Crkva promiče korištenje umjetnosti u svojem evangelizacijskom djelu, nadograđujući na bogatstva iz prošlosti, ali služeći se također širokim spektrom suvremenih izraza, s ciljem da se vjera prenosi na novom »jeziku prisposdoba«. Moramo imati dovoljno hrabrosti da pronađemo nove znakove, nove simbole, nove oblike u koje ćemo uobličiti i prenositi Božju riječ, te različite oblike ljepote koji se očituju u raznim kulturnim sredinama, uključujući i one nekonvencionalne načine izražavanja ljepote, koji za blagovjesnike mogu imati malu važnost, ali su postali osobito privlačni za druge«, *Isto*.

⁴² Više o tome vidi u: Ignazio SANNA, *Esiste ancora una catechesi degli adulti?*, u: *Orientamenti pastorali*, 68 (2020.) 3, 20-22.

i naglasci koji spoznajne elemente predstavljaju kao nešto isključivo ozbiljno, kruto, monolitno, zarobljujuće ili pak zastrašujuće. Nisu daleko od takvih nastojanja i mnogi elementi pastoralnog djelovanja kroz koje se, bez povezanosti s ispravnom i vremenu primjerenom imaginativnošću, spoznaju na temelju vjere često prezentira na dosadan i zamarajući način potkrijepljen tek nastojanjem formalno-birokratskog ostvarivanja poslanja. Upravo je zato, osobito u odnosu prema odraslima, nužno daleko snažnije poraditi na prožimanju spoznaje i ljepote vjere kao nečega poželjnog, radosnog i u prvom redu egzistencijalno oduševljavajućega.⁴³

S obzirom na istaknutu potrebu drukčijeg pristupa promicanju zdrave i zrele spoznaje po vjeri, nužno je ukazati na poveznicu s prevladavajućim vjerskim jezikom u pastoralno-katehetskom kontekstu. Naime, jezik kojim se koristi od ključnog je značenja u pogledu približavanja sadržaja, ali i ostvarivanja istinskog iskustva vjere. U pogledu već prije istaknutoga o važnosti novoga imaginativnog govora u pastoralno-katehetskom djelovanju s odraslima treba uočiti problem ponekad odveć apstraktnoga, odveć konceptualnoga i na način stare apologetike određenog jezika.⁴⁴ Pretežito naglašavanje kognitivno-doktrinarnog govora u odnosu na pokušaj usvajanja spoznajnih elemenata vjere kod odraslih, i to u kontekstu općeg vjerskog analfabetizma, najčešće dovodi ne samo do nerazumijevanja posredovanih sadržaja nego i do značajnog udaljavanja od konteksta koji se čini odveć kompliciranim i dalekim. Pastoralno-katehetski djelatnici trebali bi više voditi računa o činjenici da je suvremeni odrasli čovjek biće uronjeno u društveno-kulturni kontekst bitno obilježen efikasnošću i brzinom kao sveprožimajućim elementima življenja. K tomu, toliki drugi egzistencijalni čimbenici zahtijevaju gotovo potpuno posvećenost životnih sila pa je teško očekivati značajnije angažiranje u pastoralno-katehetskom kontekstu, koji se doživljava bitno nerazumljivim i stranim.⁴⁵

U odnosnom je kontekstu važno prepoznati istinu da se Crkva od početka koristila ne tek jednom vrstom jezika u prenošenju i življenju vjere, već je taj jezik u svojoj višeobličnosti podrazumijevao jezik navještaja bitno obilježenog

⁴³ Usp. Antonio SCATTOLINI, *Il ruolo dell'arte e dell'immagine*, u: *Orientamenti pastorali*, 68 (2020.) 3, 64.

⁴⁴ Usp. *Isto*, 68.

⁴⁵ U tome je pogledu, između ostalih, dovoljno spomenuti problem pastoralno-katehetskog djelovanja s roditeljima prvopričesnika i krizmanika koji u sve većoj mjeri postaju skupinom manje-više teološki nezainteresiranih pratitelja vlastite djece na putu prema sakramentima. Njihova se zainteresiranost u prvom redu tiče roditeljskih i obiteljskih odrednica, ali istinska pratnja u smislu njihove crkvene odgovornosti i angažmana nešto je što u nekim slučajevima gotovo u potpunosti iščezava.

Biblijom, ali i jezik liturgije, teološke refleksije, katehetske pouke, moralnog odgajanja i dr. Iako čvrsto povezane, sve su te dimenzije jezika omogućavale upoznavanje *s* i poniranje dublje *u* iskustvo Kristova otajstva. Upravo se to treba omogućiti u svakom povijesnom kontekstu u odnosu na življenje vjere. Važno je uočiti da sve spomenute kao i druge dimenzije jezika vjere imaju svoje mogućnosti i ograničenja. Te se mogućnosti i ograničenja u osnovi tiču i karakteristika društvenog konteksta u kojem žive osobe s kojima se djeluje. Upravo je zato u današnjem kontekstu važno aktualizirati novi simboličko-imaginativni govor koji će pomoći onoj više spoznajnoj dimenziji jezika Crkve da vjeru odraslim osobama prezentira više i snažnije na način egzistencijalne privlačnosti, iznenađenja, besplatnosti i osmišljenosti koja otkriva nove životne prostore nade i sazrijevanja.⁴⁶ Na takav je način moguće ostvariti pomaže u kontekstu obogaćivanja nezaobilaznog okvira spoznaje iz vjere i njegova uklapanja u cjeloviti životni milje ukupnog življenja i iskustva vjere. Bez takva pristupa očito neće biti moguće ostvariti značajnije približavanje spoznajnih elemenata vjere suvremenim ljudima, kao ni njihovo istinsko i zdravo obrazlaganje, a osobito ne njihovo toliko važno povezivanje s elementima spoznaje na temelju razuma, tj. tolikih drugih područja znanja i istraživanja.

2.2.2. U pogledu eklezijalnog življenja vjere

Zrela vjera je konkretno proživljavana vjera. No, ista proživljenost ili jednostavnije, konkretno življenje vjere, kao konstitutivnu notu svakako bi trebali podrazumijevati oznake cjelokupnog konteksta zajednice kojoj se pripada. U tom se pogledu *s* vremenom u životu tolikih odraslih osoba (i ne samo njih) aktualizirao značajan, a ponekad i dramatičan odmak od eklezijalnog konteksta, osobito u dimenziji iskustva. Bez ulaženja u detaljniju razradu teme eklezijalnosti vjere, ovdje se razlučuju istaknutiji uzroci izazova, ali i preduvjeti drukčijih pristupa snažnijeg životnog aktualiziranja eklezijalnosti vjere kod odraslih. Kao jedan od ključnih preduvjeta drukčijeg pastoralno-katehetskog djelovanja s odraslima uočava se potreba drukčijeg doživljavanja i proživljavanja eklezijalnog konteksta vjere koji će odrasle osobe moći zahvatiti na novi i produbljeniji način. U tome je kontekstu danas uočljiva jedna od ključnih zahtjevnosti, a ujedno i jedan od ključnih preduvjeta pastoralno-katehetskog djelovanja u pogledu napretka i sazrijevanja u vjeri odraslih vjernika, a riječ je o djelovanju oko što skladnijeg povezivanja tipično teološko-eklezijalnih ozna-

⁴⁶ Usp. Antonio SCATTOLINI, *Il ruolo dell'arte e dell'immagine*, 68-69.

ka i elemenata vjerskog života s egzistencijalnim elementima životnog konteksta konkretnih osoba i obitelji.⁴⁷ Konkretnije rečeno, riječ je o usmjerenosti djelovanja na povezivanje elemenata vjere sa svakodnevnim životom osoba, tj. sa spletom odnosa, izazova, radosti, drama i zahtjevnosti s kojima treba povezivati navještaj, evangelizacijski izlazak, liturgijsko-sakramentalnu, katehetsku i druge sastavnice vjerskog života.⁴⁸

Naznačena potreba obilježena je s nekoliko elemenata. Među prvima je svakako odmak od funkcionalno-moralizatorskog pristupa u zajednici prema zrelijem tipu relacionalnosti i uopće drukčijem stilu življenja zajedništva. Jednostavnije rečeno, odrasli vjernik danas traži zajednicu daleko zreliju i u ljudskom i u kršćanskom pogledu. Pored ostalih obilježja, u tome se smislu osobito traži zajednica uočljivo i jasno obilježena međusobnim poštovanjem i slušanjem u dinamici međusobne izgradnje i potpomaganja.⁴⁹ U tom se pogledu danas može govoriti o svojevrsnoj prekretnici života Crkve upravo u kontekstima kao što je hrvatski društveno-pastoralni kontekst, koji je po mnogim pokazateljima pastoralno sazrio upravo za takvo zrelije življenje zajedništva u čijem će okviru polagano sve više odumirati oblici čisto formalnog ili čak 'prisilnog' zajedništva. Takvo se nastojanje, osobito na razini zajednice, svakako treba prepoznati kao pozitivno u pastoralno-katehetskom pogledu.

Element konkretne proživljenosti vjerske stvarnosti, tj. element iskustva vjere, danas dotiče tolike pojavnosti vjerske nezrelosti i nedoraslosti. One se tiču svojevrsnog ispražnjenja dimenzije iskustva od napora u porastu u teološkom poznavanju sadržaja vjere, ali i u istinskoj eklezijalnoj određenosti vjere. Upravo je zato jedan od specifičnih i ključnih preduvjeta pastoralna i kateheze odraslih upravo napredak u zrelosti iskustva vjere, tj. nova razina sazrijevanja u dimenziji iskustva. Pritom je važno istaknuti činjenicu svođenja dimenzije iskustva vjere kod mnogih odraslih vjernika samo ili pretežito na emocionalno područje. Taj problem često se očituje i na razini nekih zajednica i pokreta u Crkvi.⁵⁰ Upravo se u tim ambijentima, vrlo često, vjersko iskustvo ne prožima

⁴⁷ Jedan od osnovnih preduvjeta sustavnog pastoralna i kateheze odraslih vjernika svakako je strukturalna povezanost pastoralno-katehetskih nastojanja sa svakodnevnim životom i izazovima osoba, obitelji i širih zajednica. Upravo se odvojenost naznačenih nastojanja u načelu pokazuje jednim od najvećih problema na tom području i to posebice u odnosu na odrasle vjernike. Usp. Livio TONELLO, *Esisterà ancora la parrocchia*, 32-33.

⁴⁸ Usp. Livio TONELLO, *Esisterà ancora la parrocchia?*, 28-29; Giuseppe LORIZIO, *Adulti nella fede, nel mondo, nella Chiesa*, 43.

⁴⁹ Usp. Enzo BIEMMI, *La catechesi degli adulti. La sfida del secondo annuncio*, u: *Orientamenti pastorali*, 68 (2020.) 3, 57.

⁵⁰ O tome svjedoče i neki voditelji zajednica koji ističu da utemeljitelji zajednica više karizmatskog tipa najčešće oko sebe okupljaju osobe pretežito na temeljima vjerske emo-

s crkvenim oznakama vjere na jasan i cjelovit način. Tako se, osobito na razini osobe, u vjersko iskustvo često uvlače elementi koji se ne mogu spojiti s važnim eklezijalnim označnicama vjere. U skladu s rečenim važno je stoga među bitnim preduvjetima drukčijeg pastoralno-katehetskog djelovanja s odraslima naglasiti nastojanje oko odgajanja i sazrijevanja vjerske emocionalnosti u smislu njezina oblikovanja kroz istinski *sentire cum ecclesia*.⁵¹

U skladu s istaknutim treba naglasiti da bi u mnogim suvremenim pastoralnim kontekstima trebalo djelovati daleko snažnije i daleko jasnije u smislu prožimanja osobnog i zajedničarskog iskustva vjere ispravnim eklezijalnim oznakama. Taj se zahtjev posebice tiče nekih segmenata evangelizacijskog angažmana tolikih odraslih vjernika, ali i tolikih mladih.⁵² Pritom ovdje treba dodati da nije riječ samo o pitanju cjelovitog iskustva vjere kod pojedinih vjernika nego i o pitanju cjelovitosti crkvenog poslanja. Neki autori upravo to ističu kao važno pitanje u kontekstu odnosnog govora, naglašavajući činjenicu da se Crkva ostvaruje samo u jedinstvenosti poslanja. Stoga su i župe i druge zajednice unutar Crkve pozvane razvijati usklađen i integriran pastoral prožet što stabilnijim i što zrelijim relacijama kao svojim glavnim preduvjetom i za pastoralno-katehetsko djelovanje kao takvo, a to znači i za istinsko iskustvo vjere u zajednici.⁵³

Uz navedeno treba istaknuti da je suvremeni pastoralno-katehetski kontekst djelovanja s odraslim vjernicima u pogledu sazrijevanje vjerske emocionalnosti bitno obilježen dvjema oprečnim tendencijama. S jedne se strane uočava izazov izdvajanja emocionalnog područja iz konteksta cjelovitosti osobe, tj. izazov njegova odvajanja od ostalih konstitutivnih dimenzija života osobe. Tako se naglasak na emocionalnom proživljavanju vjere, tj. ono što određeni pojedinci ili skupine vide takvim, najčešće ostvaruje na štetu razvitka spoznajne, ali često i voljne, pa i fizičke sastavnice osobnosti. S druge se strane suprotna tendencija očituje kroz pokušaj minimaliziranja emocionalnosti i svođenja napretka u sazrijevanju osobnosti na posredovanje i prikupljanje korisnih informacija te na tehničko-funkcionalno osposobljavanje i što jasnije profiliranje profesionalnih kompetencija.⁵⁴ Ta su posljednja nastojanja najčešće vezana uz već naglašen širi sklop utjecaja društveno-ekonomske kompetitivnosti i brzi-

cionalnosti, što u psihološkom pogledu može postati vrlo plodno tlo i za različite egzistencijalno-pastoralne manipulacije. Više o tome vidi u: Pascal IDE, *Manipulateurs. Les personnalités narcissiques. Détecter, comprendre, agir*, Paris, 2016., 137.

⁵¹ Usp. Giuseppe LORIZIO, *Adulti nella fede, nel mondo, nella Chiesa*, 39.

⁵² Usp. Nikola VRANJEŠ, *Pastoral danas. Izabrane teme iz pastoralne teologije*, Zagreb, 2013., 350.

⁵³ Usp. CONFEREZNA EPISCOPALE ITALIANA, *Nota pastorale Il volto missionario delle parrocchie in un mondo che cambia*, Roma, 2004., 11.

⁵⁴ Usp. Ignazio SANNA, *Esiste ancora una catechesi degli adulti?*, 15.

ne. Uočljivo je da će i u odnosu na taj problem djelovanje oko stvaranja i življenja istinskih relacija unutar zajednice biti najbolji okvir za traženje i ostvarivanje drukčijih pristupa i u sazrijevanju emocionalnosti vjere, ali i prinosu odgoju i sazrijevanju u vjeri općenito.

Zaključak

Danas je pastoralno i katehetsko djelovanje s odraslim vjernicima u župnim i drugim crkvenim zajednicama među najkompleksnijim sastavnicama ukupnog odgoja u vjeri. Napredak u zrelosti vjere i na razini osobe i na razini zajednice u suvremenom kontekstu kao osnovni preduvjet podrazumijeva značajna pastoralno-katehetska redimenzioniranja i u dimenziji odnosne teološke teorije, a osobito u dimenziji prakse. Naznačen proces u prvom redu uključuje novo vrednovanje subjekta odrasle osobe u kontekstu zajednice i to osobito s obzirom na osjetljivost za oznake suvremenog društveno-kulturnog konteksta u kojemu ista živi. To podrazumijeva i prepoznavanje oznaka identiteta odrasle osobe danas, a te su bitno obilježene individualističkim, pragmatičnim i sociološki fluidnim tendencijama.

S obzirom na sazrijevanje u vjeri u okviru zajednice, važno je istaknuti činjenicu pretežite ovisnosti pojedinca o zajednici. U suvremenom pastoralnom i društveno-kulturnom kontekstu jasno se uočava nastojanje traženja značajniji prepoznatljive zajednice sposobne odgovoriti na religijska traženja osoba u povezanosti s njihovim egzistencijalnim potrebama. Upravo na takva traženja može odgovoriti generativni koncept zajednice za koji je vezano djelovanje obilježeno otvorenošću i integracijskim nastojanjem. Pored tih osnovnih preduvjeta djelovanja na razini zajednice u vidu odgoja zdrave i zrele vjere važno je prepoznati i bitne okvirne i sadržajne preduvjete drukčijeg pastoralno-katehetskog angažmana. Među prvima se ističe snažnije uključivanje kompetentnih vjernika laika u procese djelovanja s odraslima u naznačenom pogledu, a među sadržajnim obnovljeno djelovanje oko suvremenijeg pozicioniranja u dimenziji spoznaje, ali i iskustva vjere, a osobito njegove eklezijalne označnice.

Abstract

**PREREQUISITES FOR PASTORAL ACTIVITY AND CATECHESIS
WITH ADULTS TOWARD MATURING CHRISTIAN COMMUNITIES**

Nikola VRANJEŠ

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška ulica 38, p.p. 5, HR – 10000 Zagreb
nikola.vranjes@kbf.unizg.hr

Growth in the maturity of faith, as one of the fundamental elements of the Christian life, is directly related to pastoral activity, particularly catechesis. Therefore, pastoral-catechetical dynamics, especially those of a parish nature, should necessarily contribute to permanent progress toward an increasingly mature faith in all dimensions of life. Many current indicators point to a genuine crisis not only of maturing in faith, but also of the beginning of that process in general, and in the actual decision to grow in faith. In this regard, certain areas of pastoral activity and catechesis with adults represent some of the most challenging and complex to actualize nowadays. In addition, the community, as an essential factor, is recognized not only as a reality on the path to progress, but often also as a challenging factor in terms of the representation of the environment of mature religious life. This article aims to distinguish the theological-pastoral essential prerequisites for pastoral activity and catechesis with adult believers in the context of the community. These prerequisites primarily concern important elements of the structural relationship between a believer and the Christian community with respect to the progress in the maturity of the faith of both the person and the community. This discernment addresses some current aspects of the relevant topic, where more successful realization in today's social and pastoral contexts can aid the maturation process in faith.

Key words: *adults, maturity, faith, prerequisite, pastoral activity, catechesis.*